

Ірина НАЗАРОВА,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
Західноукраїнський національний університет,
вул. Львівська, 11а, м. Тернопіль, 46009, Україна,
e-mail: niyya2016@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-8942-3998

СУТНІСТЬ ТА ОБЛІКОВО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ РОЗРАХУНКІВ

Назарова І. Сутність та обліково-інформаційне забезпечення електронних розрахунків. *Вісник економіки*. 2022. Вип. 3. С.123–136. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.03.123>

Nazarova, I. (2022). Sutnist ta oblikovo-informatsiine zabezpechennia elektronnykh rozrakhunkiv [Definition, accounting and information support of electronic settlements]. *Visnyk ekonomiky – Herald of Economics*, 3, 123–136. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.03.123>

Анотація

Вступ. Розширення та постійне вдосконалення сфери електронних платежів потребує перегляду засад бухгалтерського обліку електронних розрахунків та вдосконалення їх обліково-інформаційного забезпечення.

Метою статті є дослідження діджиталізації безготівкових розрахунків у підприємницькій діяльності на міжнародному та вітчизняному ринках платіжних послуг, обліково-інформаційного забезпечення електронних розрахунків та розробка пропозицій щодо їх удосконалення.

Методи. Теоретичну й методичну основу дослідження становлять загальнонаукові, спеціальні та емпіричні методи пізнання процесів та явищ. У статті використано метод порівняльного аналізу, наукової абстракції, статистичні та логічні методи.

Результати. Уточнено визначення електронних платежів та запропоновано внести в облікову термінологію поняття «електронні розрахунки». Обґрунтовано можливі формати проведення електронних розрахунків між учасниками ринку. Представлено варіанти електронної комерції та розрахунків у формі окремих блоків, кожен з яких вирізняється особливим способом здійснення електронних платежів та реєстрації операцій у системі бухгалтерського обліку. Запропоновано

застосування уніфікованих форм типових документів, які служили би юридичною підставою для внесення записів у систему бухгалтерського обліку і звітності.

Практичне втілення цих рекомендацій дасть змогу суб'єктам господарювання обирати вигідний варіант здійснення електронних платежів та відображення електронних розрахунків у системі обліку і звітності.

Перспективи. Подальших досліджень потребує порядок документального чи бездокументного підтвердження операцій щодо здійснення електронних платежів та електронних розрахунків.

Ключові слова: електронні платежі, безготівкові розрахунки, електронні розрахунки, інформація, облік, інтернет-банкінг, еквайринг, електронні гроші.

Формули: 0; **рис.:** 2; **табл.:** 1; **бібл.:** 20.

Iryna NAZAROVA,

PhD, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Accounting and Taxation,

West Ukrainian National University,

st. Lvivska, 11, Ternopil, 46020, Ukraine,

e-mail: niyya2016@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-8942-3998

DEFINITION, ACCOUNTING AND INFORMATION SUPPORT OF ELECTRONIC SETTLEMENTS

Abstract

Introduction. The expansion and permanent improvement of the electronic payments field require a revision of the accounting principles of electronic settlements and improve their information and accounting support.

The purpose of the article. The aim of the study is to identify the prospects for digitalization of non-cash payments in business in the international and Ukrainian markets of payment services, information and accounting support of electronic payments and development of proposals for their improvement.

Methods. The theoretical and methodological basis of the research is the general scientific, special and empirical methods of cognition processes and phenomena. The comparative analysis method, method of scientific abstraction, statistical and logical methods are used in article.

Results. As a result of research, the definition of electronic payments was clarified and it was proposed to introduce the concept of "electronic settlements" in accounting terminology. Possible formats of electronic settlements between market participants are substantiated. Options for e-commerce and settlements in the form of separate blocks are presented, each of which differs in a special way of making electronic payments and registration of transactions in the accounting system. The use of unified forms of standard documents is proposed, which would serve as a legal basis for making entries in the system of accounting and reporting.

The practical implementation of these recommendations will allow businesses to choose a profitable option for electronic payments and display electronic settlements in the accounting and reporting system.

Perspectives. *Further research requires a procedure for documentary or undocumented confirmation of electronic payments and electronic settlements.*

Keywords: *electronic payments, cashless payments, electronic settlements, information, accounting, Internet banking, acquiring, electronic money.*

Formulas: 0, fig.: 2, tabl.: 1, bibl.: 20.

JEL classification: M41.

Вступ. Сучасні умови господарювання, розвиток безконтактного бізнесу, світові тенденції до мінімізації готівкових розрахунків або взагалі відмови від них призводять до все більшої цифровізації для здійснення платежів, до переведення грошових розрахунків в онлайн-формат. Такі фінансові розрахунки, зазвичай, стають швидшими, простішими та зручнішими, надають споживачам можливість заощадити час і кошти, зменшуючи ручну звірку, підрахунок та обробку документів. Цей процес незворотній. Такої самої думки дотримуються вітчизняні та зарубіжні фінансисти-аналітики. Так, засновник і виконавчий директор Starling Bank Енн Боден стверджує, що з моменту виникнення Інтернету цифровізація платежів стала майже неминучою, а від запровадження банківської автоматизованої клірингової системи (BACS) у 60-х роках і до наших днів електронні платежі та розрахунки набувають все більшого поширення, відповідно використання готівки скорочується [1]. Усі вищезазначені фактори засвідчують те, що на сьогодні майже всі безготівкові розрахунки проводяться в електронному форматі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання цифровізації безготівкових розрахунків, трансформації в електронні форми та їх облікового забезпечення розглянуто в працях багатьох вітчизняних та закордонних науковців. Зокрема, А. В. Олійник, В. М. Шацька досліджували виникнення та запровадження безготівкових платежів у світі та в Україні, їх трансформацію в електронну форму, еволюцію електронних платежів та електронних розрахунків [2]. Е. В. Архирейська, О. В. Кучкова проводили дослідження сучасних трендів платіжного ринку України, зокрема щодо безготівкових розрахунків. Вони також вивчали розвиток системи електронних платежів та аналізували її завантаженість з моменту впровадження. Проведене дослідження показало постійне зростання обсягу операцій, здійснених через систему електронних платежів України [3]. Б. Свєцка, П. Терепенко, Д. Папротни провели аналіз методів здійснення оплати товарів, робіт послуг. Вони вивчили як традиційні, так і інноваційні методи здійснення оплати, в тому числі готівкові й безготівкові. Таке дослідження показало, що поряд з традиційною готівковою у Польщі широко застосовується безготівкова оплата. Автори проаналізували структуру платежів та залежність від різних категорій платників [4]. М. А. Ал-мамурей, М. М. М. Ал-Рубає вивчали вплив електронних методів платежів на зниження ризиковості розрахунків. Автори на прикладі банківської системи Іраку довели вплив збільшення електронних платежів з використанням електронних платіжних систем на зниження ризиків неплатежів контрагентам. Крім того, автори підтвердили, що електронні розрахунки зменшують

залежність від паперової бази, забезпечують швидкість виконання платіжних доручень та грошового обігу [5]. Н. С. Струк досліджувала розрахунки між учасниками ринку через облікову систему ділового партнерства підприємств та пов'язувала об'єкти такого партнерства з економічними відносинами у сфері фінансово-кредитних послуг [6]. В. І. Міщенко, А. В. Шаповалов, Г. В. Юрчук вивчали особливості електронних розрахунків з використанням дистанційного банківського обслуговування. Вказані науковці довели, що запровадження електронних розрахунків через системи дистанційного банківського обслуговування суттєво розширюють та вдосконалюють функціонування ринку фінансових послуг в Україні [7]. З.-М. В. Задорожний, В. В. Муравський, О. А. Шевчук [8] та Я. Д. Крупка, В. Ю. Окренець [9] вивчали криптовалюти як один із засобів електронних розрахунків, зокрема науковці виокремили особливості їх оцінки й обліку. А. В. Янчев, П. О. Сахаров також приділяли певну увагу обліковому забезпеченню електронних розрахунків, зокрема їх документуванню [10]. Автори досліджували документування розрахунків електронними грошима як одного із видів електронних розрахунків. Зокрема, науковці виокремили перелік документів, що необхідні для документування електронних розрахунків електронними грошима, а також наведено склад обов'язкових та факультативних реквізитів первинних документів за розрахунками електронними грошима.

Водночас відсутня чітка системність та однозначність у визначенні електронних розрахунків та їх облікового супроводу як у наукових працях, так і в нормативно-правових документах, що значно ускладнює процес їх документування та відображення в обліково-інформаційних системах.

Метою статті є дослідження діджиталізації безготівкових розрахунків у підприємницькій діяльності на міжнародному та вітчизняному ринках платіжних послуг, інформаційно-облікового забезпечення електронних розрахунків та розробка пропозицій щодо їх удосконалення. До основних завдань слід віднести впорядкування термінології, дослідження документування та організації обліку таких розрахунків з використанням сучасних інформаційних технологій.

Методи дослідження. Теоретичну й методичну основу дослідження становлять загальнонаукові, спеціальні та емпіричні методи пізнання процесів та явищ. Зокрема, для емпіричного обґрунтування необхідності дослідження електронних (безготівкових) платежів та їх облікового забезпечення у статті застосовано статистично-аналітичний метод. Аналіз проводився на підставі статистичних даних, зібраних з відкритих джерел інформації за період з 2016 р. до 2021 р. з використанням інструментарію перехресного аналізу за допомогою електронних таблиць Excel. У результаті проведеного аналізу виявлено постійне зростання обсягів і темпів збільшення безготівкових (електронних) операцій у всіх регіонах світу. Для більшої наочності результати дослідження візуалізовано за допомогою графічного методу.

Водночас під час дослідження суті понять «безготівкові розрахунки», «електронні платежі» та «електронні розрахунки» використовувався бібліографічний метод. Дослідження проводилося на основі компаративного аналізу з пошуком за ключовими словами у вітчизняних та міжнародних нормативно-правових документах, наукометричних базах даних Scopus, Web of Science, Google Scholar, Index Copernicus за період з середини ХХ ст. і до сьогодні. Це дало змогу удосконалити вже наявний

дефініційний апарат на основі розмежування понять, що по-різному відображають порядок здійснення та стан платежів, розширити термінологію через виокремлення поняття «електронні розрахунки», що, окрім перерахування коштів, зачіпають зміну заборгованості в учасників таких операцій.

Результати дослідження. Цифровізація безготівкових розрахунків робить такі операції швидшими та зручнішими, а їх кількість у бізнесі та суспільстві постійно збільшується. Ця тенденція є загальносвітовою, про що свідчать дані World Payments Report 2021 від Sargemini (рис 1).

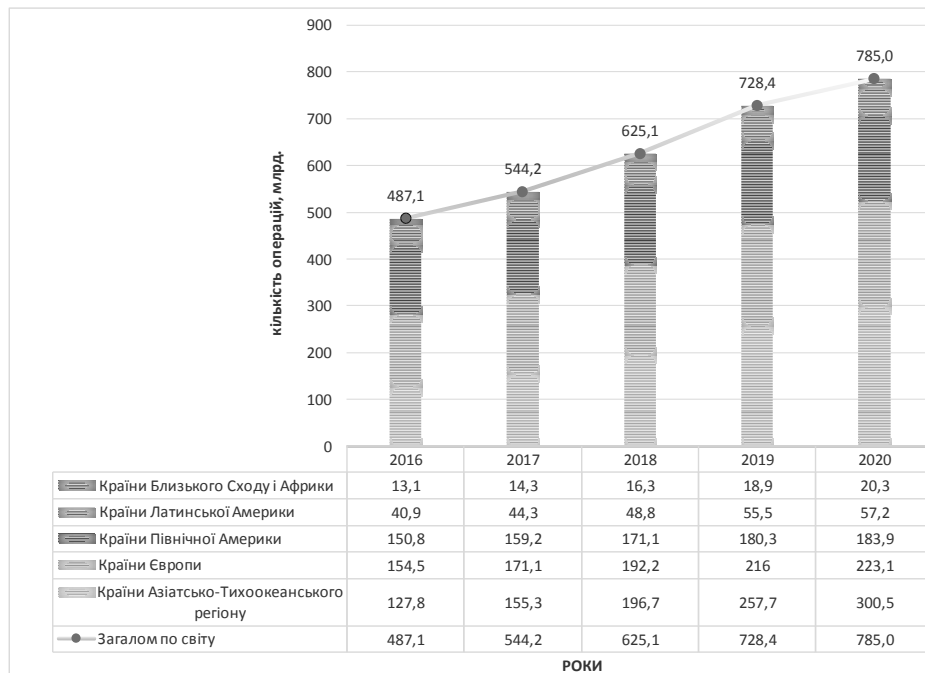

Рис. 1. Світовий обсяг безготівкових операцій (млрд дол. США) та їх зростання протягом 2016–2020 рр. (%)

Джерело: розроблено на основі [11].

Так, загалом у світі протягом останніх років кількість безготівкових розрахунків зросла з 487,1 млрд дол. США у 2016 р. до 785,0 млрд дол. США у 2020 р., тобто майже у два рази. Це пов'язано з використанням у системі безготівкових розрахунків технічних та інноваційних продуктів, зокрема удосконалення смартфонів і перетворення їх у інструмент здійснення платежу, впровадження цифрових гаманців, розвиток безконтактного бізнесу, значного зростання сегмента електронної комерції та онлайн-продажів, розвиток якісних вітчизняних і світових мереж доставки товарів та впровадження безконтактної логістики, а також запровадження інновацій у самих системах безготівкових розрахунків – розвиток еквайрингу, миттєвих електронних платежів, мобільних платежів та платежів за QR-кодами.

Оцінити, які країни та континенти мали найбільший вплив на таке зростання безготівкових операцій, можна на підставі вивчення регіональних темпів зростання та сукупного середньорічного темпу їх збільшення (рис. 2).

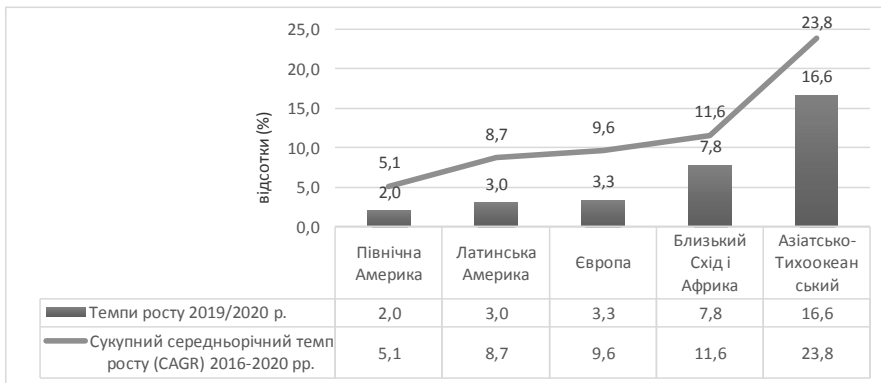

Рис. 2. Темпи зростання обсягів безготівкових операцій за регіонами протягом 2016–2020 рр.

Джерело: розроблено на основі [11].

За темпами зростання лідерство тримає Азіатсько-Тихоокеанський регіон (АРАС), де обсяг безготівкових платежів у 2020 р. порівняно з 2019 р. збільшився на 16,6 %, середньорічний темп зростання за даним регіоном у 2016–2020 рр. становив майже 24%, за рахунок якого кількість безготівкових трансакцій зросла до рекордних 300,5 млрд. Найменш розповсюджені безготівкові розрахунки в країнах Близького Сходу та Африки (20,3 млрд дол. США), а також у країнах Латинської Америки, де у 2020 р. безготівкових операцій було здійснено лише 57,2 млрд дол. США із середньорічним темпом приросту 8,7%. Країни Північної Америки та Європи навіть за невеликого середньорічного приросту за 2016–2020 рр. відповідно 5,1% та 9,6% здійснили значну кількість безготівкових переказів – 183,9 млрд дол. США та 223,1 млрд дол. США.

Україна, як і будь-яка європейська країна, не відстає у впровадженні безготівкових розрахунків. Основну масу серед них займають саме електронні розрахунки разом із здійсненням електронних платежів. Зокрема, за даними Національного банку України (далі – НБУ), 96% безготівкових переказів здійснюються через Систему електронних платежів НБУ [12]. Ця система за своєю сутністю є державною банківською платіжною системою, що забезпечує проведення міжбанківського переказу через кореспондентські рахунки банків-резидентів із застосуванням електронних засобів приймання, оброблення, передавання та захисту інформації у файловому режимі або в режимі реального часу [13].

Дані Системи електронних платежів, що оприлюдив НБУ, свідчать про постійне збільшення обсягів електронних розрахунків (табл. 1).

Показники роботи системи електронних платежів НБУ

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Кількість операцій (млн платежів)	357	384	385	446
Сума операцій (трлн грн)	25	32	45	57
Середньоденний обсяг кількості операцій (млн платежів)	1,4	1,5	1,5	1,8
Середньоденний обсяг сум операцій (млн грн)	101	130	178	229
Середньоденний залишок коштів на рахунках учасників СЕП (млрд грн)	97,2	84,2	82,0	81,0
Середньодобовий коефіцієнт обігу коштів за рахунками учасників СЕП	0,89	1,54	2,18	2,6

Джерело: розроблено на основі [3;12; 14].

Згідно з таблицею в останній час простежується постійне збільшення як кількості, так і сум операцій, проведених через Систему електронних платежів. Хоча на початок 2020 р. електронні розрахунки дещо уповільнилися через введення карантинних обмежень, проте адаптація бізнесу до нових умов та викликане такими обмеженнями збільшення електронних платежів вивело показники на рівень попереднього року і навіть дещо збільшило їх. Зокрема, кількість безготівкових операцій у цьому періоді збільшилася на 1 млн, а сума зросла на 13 трлн грн. Відповідно середньоденний обсяг операцій у кількісному вираженні залишився на рівні 2019 р. – 1,5 млн платежів, а в сумовому вираженні зріс на 48 млн грн. У 2021 р. за послаблення карантинних обмежень і покращення надавачами послуг умов електронних розрахунків кількість електронних операцій зросла на 61 млн, а їх сума – на 12 трлн грн.

З огляду на суттєву перевагу безготівкового руху грошових коштів у світовій і вітчизняній економіці, необхідно більш детально зупинитися на понятійному апараті, зокрема на сутності понять «електронні платежі», «безготівкові розрахунки» та «електронні розрахунки».

На сьогодні визначення електронного платежу в міжнародних та вітчизняних фінансових нормативно-правових актах відсутнє, проте у Регламенті Європейського Парламенту і Ради ЄС «Про міжбанківські комісії за платіжні операції з використанням платіжних карток» від 29 квітня 2015 р. № 2015/751 платіжну операцію трактують як дію, що ініційована платником чи від його імені або отримувачем платежу з метою переказу коштів, незалежно від будь-яких пов'язаних із переказом зобов'язань між платником та отримувачем платежу [15].

Визначення електронного платежу надається також у Рекомендаціях міжурядового органу, що встановлює міжнародні стандарти, спрямовані на запобігання незаконній діяльності The Financial Action Task Force (FATF). Згідно з ними електронний переказ (wire transfer) – це будь-яка операція, що відбувається від імені відправника через фінансову установу за допомогою електронних засобів з метою надання доступу для отримувача незалежно від того, чи є відправник та отримувач однією особою [16].

У вітчизняних нормативно-правових актах визначення електронного платежу немає. Крім того, для затвердження Інструкції про міжбанківський переказ коштів в

Україні в національній валюті від 16.08.2006 р. № 320 її укладачі навели визначення поняття «система електронних платежів», але не дали чіткого трактування терміна «електронний платіж». Проте, на основі визначення системи електронних платежів можна стверджувати, що електронний платіж є міжбанківським переказом через кореспондентські рахунки банків із застосуванням електронних засобів приймання, обробки, передачі та захисту інформації [13].

Вищезазначені трактування не дають вичерпного визначення, а головне, прив'язують платежі лише до фінансової установи. Проте на сьогодні електронні платежі можуть проводитися не тільки через фінансові установи, а й через інших провайдерів фінансових послуг. Зокрема, зараз на вітчизняному ринку представлена велика кількість різних небанківських установ-операторів платіжних та фінансових сервісів, які успішно функціонують і є посередниками у процесі здійснення електронних розрахунків через банківські рахунки, прив'язані до платіжних карток. Найбільшими з них є WebMoney, EasyPay, LiqPay, IPay.ua, PayPal, Приват24, Монобанк тощо.

Із зазначеного вище можна стверджувати, що електронний платіж – це перерахування через кореспондентські рахунки фінансових установ чи інших провайдерів фінансових послуг грошових коштів із застосуванням електронних телекомунікаційних засобів приймання, обробки, передачі та захисту інформації.

У нормативно-правовій базі України ще донедавна визначення безготівкових розрахунків надавала лише Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затверджена постановою Правління НБУ від 21.01.2004 р. № 22, згідно з якою: «безготівкові розрахунки – це перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів» [17].

У 2021 р. був ухвалений Закон України «Про платіжні послуги» від 30.06.2021 р. № 1591-ІХ, який дещо розширив коло надавачів фінансових послуг, що трактує безготівкові розрахунки як перерахування коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів, а також перерахування надавачами платіжних послуг коштів, внесених платниками готівкою, на рахунки отримувачів [18].

З огляду на те, що на сьогодні практично усі безготівкові розрахунки здійснюються в електронній формі, зокрема через електронні телекомунікаційні засоби, можна провести паралель між безготівковими та електронними розрахунками. Водночас між електронними розрахунками та електронними платежами є певні розбіжності. Електронний платіж – це операція, що пов'язана тільки з перерахуванням коштів платником отримувачу з допомогою електронних засобів. Водночас електронні розрахунки зачіпають ще й зміну заборгованості в обох учасників таких операцій. Тому поняття «електронні розрахунки» ширше, ніж поняття «електронні платежі», оскільки враховує не лише процес здійснення самого платежу, а й нарахування заборгованості одного контрагента іншому, її зміну чи погашення.

Такі процеси притаманні бухгалтерському обліку взагалі. Саме в обліковій термінології під розрахунками розуміють виникнення чи погашення, наявність чи зміну заборгованості між учасниками бізнесу. Якщо розглядати зміст бухгалтерських записів на рахунках, на яких ведеться облік розрахунків між контрагентами (рахунки

III, VI класів), а також розрахунки клієнтів з банківськими та іншими фінансовими установами, то на них відображаються:

а) за дебетом:

- заборгованість дебітора (сальдо дебетове за рахунком);
- збільшення дебіторської або зменшення кредиторської заборгованості (оборот);

б) за кредитом:

- заборгованість кредитору (сальдо кредитове за рахунком);
- збільшення кредиторської або зменшення дебіторської заборгованості (оборот).

Якраз ці особливості варто врахувати у визначенні електронних розрахунків та пов'язати їх з обліковими функціями. З огляду на це, під електронними розрахунками слід розуміти операції з нарахування боргових зобов'язань чи перерахуванням грошових коштів із застосуванням електронних телекомунікаційних засобів, що супроводжуються виникненням, погашенням або зміною заборгованості платника та отримувача.

Електронні розрахунки можна представити у певних форматах (блоках), які мають певні особливості в реалізації й обліковому забезпеченні.

Першим блоком можна виокремити дистанційне банківське обслуговування (Remote Banking), яке за допомогою спеціального програмного забезпечення дає змогу здійснювати надання банками послуг своїм клієнтам на основі розпоряджень, які клієнт передає віддаленим способом, тобто без відвідування банку. Така система будується на основі підсистем: клієнт-банкінгу (з використанням спеціального програмного забезпечення), інтернет-банкінгу (з доступом до персональних кабінетів на спеціальних вебсайтах), мобільного банкінгу (із застосуванням портативних мобільних пристроїв) [19]. Для перших двох підсистем електронного документування дистанційного банківського обслуговування передбачені уніфіковані документи, прописані в Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, що затверджена постановою Правління НБУ від 21.01.2004 р. № 22. Для мобільного банкінгу нормативні форми документів не затверджені, тому рекомендуємо використовувати для цього форми, що запропоновані у вищезазначеній Інструкції.

Другим важливим блоком є здійснення електронних розрахунків через систему еквайрингу (Acquiring), яка дає змогу за допомогою спеціального платіжного терміналу проводити оплату за товари, роботи та послуги із використанням електронних платіжних засобів [20]. Така система функціонує у розрізі підсистем товарного еквайрингу (за допомогою POS-терміналів), мобільного еквайрингу (із застосуванням смартфонів (планшетних комп'ютерів) і М-POS-терміналів), інтернет-еквайрингу (розрахунки через віртуальні термінали на веб-сайтах інтернет-магазинів чи інших одержувачів грошових коштів).

Третім блоком є здійснення електронних розрахунків через систему автоматів самообслуговування (Self-service terminals), яка дає змогу за допомогою програмно-технічних комплексів самообслуговування (ПТКС) здійснювати приймання платежів від фізичних осіб у режимі самообслуговування. Сюди входять: АТМ-банкінг (з використанням банкоматів), підсистема термінальних платежів (із застосуванням небанківських автоматів самообслуговування), підсистема вендінг платежів (через торговельні автомати самообслуговування).

Документування електронних розрахунків, проведених з використанням товарного, мобільного еквайрингу та банківських терміналів, рекомендовано здійснювати на підставі Положення про форму та зміст розрахункових документів, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 21.01.2016 р. № 13, що встановлює основні реквізити та уніфіковані форми розрахункових документів. Проте неврегульованим є документальне підтвердження облікових операцій у процесі використанні інтернет-еквайрингу.

Система обліку електронних розрахунків, здійснених через еквайринг або термінали небанківських установ, потребує такого удосконалення:

- у нормативно-правовій базі має бути прописана норма, яка чітко визначає реквізити, необхідні для ідентифікації документів (квитанцій), виданих платіжними терміналами;

- електронні квитанції платіжних терміналів мають бути захищені засобами електронного захисту, наприклад електронними цифровими підписами, або зберігатися на захищених державою сайтах;

- у системах отримання оплат з використанням електронних платіжних засобів має проводитися ідентифікація платників, що дасть змогу одержувачам платежів чітко вести облік отриманих коштів, а органам контролю здійснювати контроль оплат;

- зарахування отриманих еквайєром коштів на рахунки одержувача платежів має проводитися у день отримання платежу в повній сумі, а сума комісій має сплачуватися відокремлено.

Четвертим блоком є проведення електронних розрахунків через систему цифрових валют (Digital currency), яка дає змогу за допомогою електронних гаманців, що функціонують лише в електронному форматі, здійснювати приймання та сплату коштів, контролювати особові рахунки. Така система працює відповідно до підсистеми електронних грошей та підсистеми криптовалют. Основною проблемою обліку розрахунків з використанням цифрових валют є відсутність нормативно-затверджених форм документів та вимог до їх оформлення. Тому, на нашу думку, для чіткої регламентації обліку електронних розрахунків через систему цифрових валют необхідно розробити і нормативно затвердити уніфіковані форми типових документів, які відповідали би встановленим правовим нормам та служили юридичною підставою для внесення облікових записів.

Висновки. Сучасні тенденції здійснення електронних платежів, що склалися у світовій та вітчизняній практиці, вимагають нових підходів щодо проведення та обліку розрахункових операцій. З огляду на те, що електронні платежі проводять не лише банківські фінансові установи, а й інші надавачі платіжних послуг, їх слід трактувати як перерахування через кореспондентські рахунки фінансових установ чи інших провайдерів фінансових послуг грошових коштів із застосуванням електронних телекомунікаційних засобів приймання, обробки, передачі та захисту інформації. Водночас у систему бухгалтерського обліку доцільно ввести поняття електронних розрахунків як операцій з нарахування боргових зобов'язань чи перерахування грошових коштів із застосуванням електронних телекомунікаційних засобів, що супроводжуються виникненням, погашенням або зміною заборгованості платника

та отримувача, оскільки вони охоплюють ще й нарахування, погашення та зміну заборгованості в обох контрагентів.

Новітні організаційно-технічні засоби платежів дають змогу проводити електронні розрахунки за кількома форматами, які можна об'єднати в окремі блоки. Серед них варто виокремити системи дистанційного банківського обслуговування, еквайрингу, цифрових валют та електронних розрахунків через автомати самообслуговування. Для більшості таких розрахунків документальне забезпечення варто організувати згідно із затвердженими Мінфіном України та НБУ положеннями та інструкціями, а для електронних розрахунків цифровими валютами необхідно розробити й затвердити уніфіковані форми типових документів, які служили б юридичною підставою для внесення записів у систему бухгалтерського обліку і звітності.

Література

1. Tennant Fraser. Cashless society: the future of digital payments. *Financier Worldwide Magazine*. May 2021. URL: https://www.financierworldwide.com/cashless-society-the-future-of-digital-payments#.Ye_O2P5BxnK.
2. Олійник А. В., Шацька В. М. Інформаційні системи і технології у фінансових установах : навч. посібник. Львів : Новий Світ-2000, 2006. 436 с. URL: <https://buklib.net/books/22029/>.
3. Архирейська Н. В., Кучкова О. В. Сучасні тренди платіжного ринку України – безготівкові розрахунки та електронні гаманці. *Ефективна економіка*. 2021. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8969>. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.6.79
4. Swiecka B., Terefenko P., Paprotny D. (2021). Transaction factors' influence on the choice of payment by Polish consumers, *Journal of Retailing and Consumer Services*, 58, 102264. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2020.102264>.
5. Al-mamoorey M. A., Al-Rubaye M. M. M. (2020). The Role of Electronic Payment Systems in Iraq in Reducing Banking Risks: An Empirical Research on Private Banks, *Polish Journal of Management Studies*, 21(2), 49–59. URL: <https://doi.org/10.17512/pjms.2020.21.2.04>.
6. Струк Н. С. Теоретико-методологічні засади й організація облікової системи ділового партнерства підприємств: монографія. Дрогобич : ПОСВІТ, 2018. 492 с.
7. Міщенко В. І., Шаповалов А. В., Юрчук Г. В. Електронний бізнес на ринку фінансових послуг. Київ : Знання, 2003. 278 с.
8. Zadorozhnyi, Z.-M., Muravskiy, V. & Shevchuk O. (2018). Management accounting of electronic transactions with the use of cryptocurrencies. *Financial And Credit Activity: Problems Of Theory And Practice*, 3(26), 169–177. DOI: <http://dx.doi.org/10.18371/fcaptr.v3i26.144368>.
9. Крупка Я. Д., Окренець В. Ю. Криптовалюта як об'єкт обліку і джерело економічних вигод. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. Тернопіль : ТНЕУ, 2020. Вип. 3. С. 238–251.
10. Янчев А. В., Сахаров П. О. Документування операцій з розрахунків електронними грошима. *Економічний аналіз*. Тернопіль : ВПЦ ТНЕУ «Економічна думка», 2013. Т. 14, № 2. С. 240–248.

11. World Payments Report 2021. URL: <https://worldpaymentsreport.com/resources/world-payments-report-2021/>.
12. Система електронних платежів. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/sep>.
13. Інструкція про міжбанківський переказ коштів в Україні в національній валюті: затверджена постановою Правління НБУ від 16.08.2006 № 320. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1035-06#Text>.
14. За 2021 рік більш ніж на чверть зросла сума платежів через СЕП. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/za-2021-rik-bilsh-nij-na-chvert-zrosla-suma-platejiv-cherez-sep>.
15. Regulation (EU) 2015/751 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2015 on interchange fees for card-based payment transactions (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32015R0751>.
16. The FATF Recommendations Glossary of specific terms used in Interpretive Note 16. URL: <http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/fatf-recommendations.html>.
17. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: затверджена постановою Правління НБУ від 21.01.2004 р. № 22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04#Text>.
18. Про платіжні послуги: Закону України від 30.06.2021 р. № 1591-IX [17]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
19. Задорожний З.-М. В., Крупка Я. Д., Назарова І. Я. Обліково-інформаційне забезпечення реорганізаційних процесів у надзвичайних умовах. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. Харків : ХІ УБС, 2020, 2(33). С. 139–148. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i33.206928>.
20. Назарова І. Еволюція обліково-інформаційних систем у здійсненні безготівкових розрахунків. Вісник Економіки. 2021. № 4.

References

1. Tennant Fraser (2021). Cashless society: the future of digital payments. *Financier Worldwide Magazine*. Retrieved from <https://www.financierworldwide.com/cashless-society-the-future-of-digital-payments#>. Ye_O2P5BxnK [in English].
2. Oliinyk A. V., Shatska V. M. (2006). *Informatsiini systemy i tekhnolohii u finansovykh ustanovakh* [Information systems and technologies in financial institutions]. Lviv: «Novyi Svit-2000», 436 p. Retrieved from <https://buklib.net/books/22029/> [in Ukrainian].†
3. Arkhireiska N., Kuchkova O. (2021), *Suchasni trendy platizhnoho rynku Ukrayiny - bez-hotivkovi rozrakhunky ta elektronni hamantsi* [Current trends of the payment market of Ukraine - cashless settlements and e-wallets]. *Efektivna ekonomika - Efficient economics*, 6. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8969>. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.6.79 [in Ukrainian].
4. Swiecka B., Terefenko P., Paprotny D. (2021). Transaction factors' influence on the choice of payment by Polish consumers, *Journal of Retailing and Consumer Services*,

-
- 58, 102264. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2020.102264> [in English].
5. Al-mamoorey, M. A., Al-Rubaye, M. M. M. (2020). The Role of Electronic Payment Systems in Iraq in Reducing Banking Risks: An Empirical Research on Private Banks, *Polish Journal of Management Studies*, 21(2), 49-59. Retrieved from <https://doi.org/10.17512/pjms.2020.21.2.04> [in English].
 6. Struk, N. S. (2018). *Teoretyko-metodolohichni zasady i orhanizatsiia oblikovoi systemy dilovoho partnerstva pidpriumstv: monohrafiia* [Theoretical and methodological principles and organization of the business partnership accounting system of enterprises: monograph]. Drohobych: «POSVIT», 492 p. [in Ukrainian].
 7. Mishchenko, V. I., Shapovalov, A. V., Yurchuk H. V. (2003). *Elektronnyi biznes na rynku finansovykh posluh* [Electronic business in the financial services market]. Kyiv: Znannia, 278 p. [in Ukrainian].
 8. Zadorozhnyi, Z.-M., Muravskiy, V. & Shevchuk, O. (2018). Management accounting of electronic transactions with the use of cryptocurrencies. *Financial And Credit Activity: Problems Of Theory And Practice*, 3(26), 169-177. DOI: <http://dx.doi.org/10.18371/fcaptp.v3i26.144368> [in English].
 9. Krupka, Y., Okrenets, V. (2020). Kryptovaliuta yak ob'ekt obliku i dzherelo ekonomichnykh vyhod [Cryptocurrency as an object of accounting and a source of economic benefits]. *Visnyk Ternopil'skoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu universytetu - Herald of Ternopil National Economic University. Ternopil: TNEU*, 3, 238-251 [in Ukrainian].
 10. Yanchev, A. V., Sakharov, P. O. (2013). Dokumentuvannia operatsii z rozrakhunkiv elektronnykh hroshyma [Documenting of electronic payment operations]. *Ekonomichnyi analiz - Economic analysis*. 2, 240-248 [in Ukrainian].
 11. *World Payments Report 2021*. Retrieved from <https://worldpaymentsreport.com/resources/world-payments-report-2021/> [in English].
 12. *Systema elektronnykh platezhiv* [Electronic payment system]. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/payments/sep> [in Ukrainian].
 13. *Instruktsiia pro mizhbankivskiyi perekaz koshtiv v Ukraini v natsionalnii valiuti* [Instruction on interbank money transfer in Ukraine in the national currency]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1035-06#Text> [in Ukrainian].
 14. *Za 2021 rik bilsh nizh na chvert zrosla suma platezhiv cherez SEP* [In 2021, the amount of payments through EPS increased by more than a quarter]. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/news/all/za-2021-rik-bilsh-nij-na-chvert-zrosla-suma-platejiv-cherez-sep> [in Ukrainian].
 15. Regulation (EU) 2015/751 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2015 on interchange fees for card-based payment transactions (Text with EEA relevance). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32015R0751> [in English].
 16. *The FATF Recommendations Glossary of specific terms used in Interpretive Note 16*. Retrieved from <http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/fatf-recommendations.html> [in English].
-

17. Instruksiiia pro bezghotivkovi rozrakhunky v Ukraini v natsionalnii valiuti [Instruction on cashless payments in Ukraine in the national currency]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04#Text> [in Ukrainian].
18. Pro platizhni posluhy: Zakon Ukrainy vid 30.06.2021 r. № 1591-IX. [On payment services: Law of Ukraine of July 16, 1999. № 996]. Retrieved from : <http://zakon4.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
19. Zadorozhniy, Z.-M., Krupka, Y. & Nazarova, I. (2020). Oblikovo-informatsiine zabezpechennia reorhanizatsiinykh protsesiv u nadzvychainykh umovakh [Accounting and information provision of reorganization processes in emergency conditions.]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky - Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 2(33), 139–148. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i33.206928> [in Ukrainian].
20. Nazarova, I. (2021). Evoliutsiia oblikovo-informatsiinykh system u zdiisnenni bezghotivkovykh rozrakhunkiv [Evolution of accounting and information systems in cashless payments]. *Visnyk Ekonomiky - Herald of Economics*. Ternopil: ZUNU, 4 [in Ukrainian].

Статтю отримано 06 серпня 2022 р.

Article received August 6, 2022.